

organisatorische factoren als structuur van het werkveld, de schaalgrootte en de noodzakelijke middelen, vooral in vergelijking met het 'grotere' gevangeniswezen. Maar ook maatschappelijke visies als 'get tough on crime' en het aanhoudende debat rond dadermodellen bemoeilijken de evolutie naar EBP. De implementatie van EBP heeft volgens BURRELL in deze fase vooral nood aan een sterk leiderschap binnen het werkveld van de reclassering dat met voldoende slagkracht de verschillende hinderpalen kan wegwerken.

Afrondend

Het eerste CEP-wereldcongres was een belangrijke stap in de verdere ontwikkeling van de sector van de reclassering. Verschillende praktijken over de hele wereld kwamen aan bod en praktijkwerkers konden ideeën, ervaringen en toekomstperspectieven delen. Na deze eerste aanzet is de toon gezet: het volgend wereldcongres vindt plaats in 2015 in Amerika.

Alle informatie over dit wereldcongres is terug te vinden op <http://www.worldcongressionprobation.org>

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE / PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (2)

Participatie aan hulp- en dienstverlening in de gevangenis van Antwerpen: van onderzoek tot actie

Dorien Brosens^a
Liesbeth De Donder^b
Dominique Verté^c

- ^a Doctoraatsstudente, Vakgroep Educatiewetenschappen (EDWE), Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: dorien.brosens@vub.ac.be).
- ^b Professor Doctor, Vakgroep Educatiewetenschappen (EDWE), Vrije Universiteit Brussel.
- ^c Professor Doctor, Vakgroep Educatiewetenschappen (EDWE), Vrije Universiteit Brussel.

1. Vlaamse beleidsontwikkelingen

Bij de staatshervorming van 1980 werd de bevoegdheid 'bijstand aan personen' overgeheveld van de Federale Overheid naar de Gemeenschappen. Hierdoor kreeg de Vlaamse Gemeenschap de bevoegdheid over de hulp- en dienstverlening aan gedetineerden die verblijven in een gevangenis op het Vlaamse grondgebied (POLFLIET, VANDER LAENEN & ROOSE, 2012). De hulp- en dienstverlening strekt zich uit over zes domeinen: arbeid, cultuur, (geestelijke) gezondheid, onderwijs, sport en welzijn en heeft als doelstelling de ontplooiing van gedetineerden in de samenleving te bevorderen. Een (eerste) strategisch plan tekende in 2000 de missie, doelstellingen en krachtlijnen van de Vlaamse hulp- en dienstverlening uit (VLAAMSE REGERING, 2000). Het plan werd trapsgewijs geïmplementeerd (VLAAMSE PARLEMENT, 2013). Sinds de goedkeuring van het Decreet betreffende de organisatie van hulp- en

dienstverlening aan gedetineerden op 8 maart 2013, heeft de Vlaamse hulp- en dienstverlening voor het eerst een wettelijke verankering gekregen. Het decreet beoogt een geïntegreerde en planmatige aanpak zodat samenwerking tussen Vlaamse partners, zowel op lokaal als op bovenlokaal niveau, versterkt wordt. Op bovenlokaal niveau – de Vlaamse regering – voorziet het decreet de opmaak van een strategisch plan waarin opgenomen wordt hoe de doelstellingen van de hulp- en dienstverlening ingevuld worden binnen de verschillende beleidsdomeinen. Er wordt een gemengde commissie opgericht die de opdracht heeft om de Vlaamse regering te adviseren over de opmaak van het strategisch plan, de voortgang van de uitvoering opvolgt, adviseert over bijstellingen en ondersteuning en vorming biedt aan de hulp- en dienstverleners. Op lokaal niveau dient elke gevangenis een actieplan op te stellen m.b.t. het te ontwikkelen hulp- en dienstverleningsaanbod. Hierbij zijn behoeften van gedetineerden een belangrijke richtlijn (Decreet van 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden). Op basis van de evaluatie van een lokaal actieplan, kan men vanuit de gevangenis aanbevelingen formuleren aan de Vlaamse regering om in te spelen op de behoeften, ontwikkelingen en signalen op vlak van hulp- en dienstverlening (VLAAMSE REGERING, 2013).

2. Onderzoek in Vlaanderen

Er zijn een aantal onderzoeken waarop de hulp- en dienstverleningsactoren een beroep kunnen

doen om een dergelijk actieplan op te stellen. Een eerste grootschalig onderzoek vond plaats in 2001. VAN HAEGENDOREN, LENAERS & VALGAEREN (2001) brachten in opdracht van de Vlaamse regering de behoeften van een representatieve groep gedetineerden (379) die verbleven in gevangenissen op het Vlaamse grondgebied (16 in Vlaanderen en 2 in Brussel) in kaart. Zij kwamen tot de conclusie dat de belangrijkste behoefte de drang naar vrijheid is. De top vier werd verder aangevuld door de behoefte aan contact met naastbestaanden, verbetering van de leefsituatie in detentie en de behoefte aan een zinvolle tijdsbesteding, waartoe hulp- en dienstverlening kon bijdragen. Naast deze behoeftepiramide bood het onderzoek inzicht in het aantal gedetineerden dat deelnam aan de verschillende vormen van hulp- en dienstverlening over de verschillende gevangenissen heen en de belangrijkste functies en barrières voor de gedetineerden om al dan niet deel te nemen. We kunnen dus stellen dat dit onderzoek een beginsituatie schetste van de hulp- en dienstverlening bij de invoering van het strategisch plan.

Een tweede onderzoek was de externe evaluatie van het strategisch plan uitgevoerd door HELLEMANS, AERTSEN & GOETHALS (2008) in opdracht van de Vlaamse regering. De acht gevangenissen waar in 2008 het strategisch plan reeds geïmplementeerd was, werden betrokken in het onderzoek: Antwerpen, Brugge, Gent, Hasselt, Hoogstraten, Merksplas, Turnhout en Wortel. Enerzijds werd nagegaan hoeveel gedetineerden participeerden aan de verschillende vormen van hulp- en dienstverlening en in welke mate zij tevreden waren met het aanbod, anderzijds richtte het onderzoek zich op de wijze waarop het implementatieproces van het strategisch plan in de verschillende Vlaamse gevangenissen verlopen was.

Een derde studie betrof het onderzoek uitgevoerd door TOURNEL & SNACKEN (2009) in opdracht van de Koning Boudewijnstichting. In dit onderzoek werden de zeven Vlaamse gevangenissen betrokken die op dat moment nog niet onder het strategisch plan vielen: Dendermonde, Ieper, Leuven-Centraal, Leuven-Hulp, Mechelen, Oudenaarde en het penitentiair landbouwcentrum van Ruiselede. De studie focuste op opleiding, vorming en arbeidstoeleiding en dus niet op de

gehele Vlaamse hulp- en dienstverlening. De centrale doelstellingen van het onderzoek waren het inventariseren van de genomen initiatieven, organisaties en betrokken actoren, het analyseren van de lokale en bovenlokale coördinatie van het aanbod en het in kaart brengen van good practices en knelpunten.

3. Waarom een behoefteonderzoek in de gevangenis van Antwerpen?

De gevangenis van Antwerpen is één van de eerste gevangenissen waarin het strategisch plan geïmplementeerd werd. De studie van VAN HAEGENDOREN et al. (2001) gaf een overzicht van de stand van zaken op dat moment over de gevangenissen heen. Ook in de externe evaluatie van HELLEMANS et al. (2008) was de gevangenis van Antwerpen betrokken. Met zicht op het nieuwe decreet en 12 jaar na het eerste onderzoek, leek het de actoren van de Vlaamse Gemeenschap in de gevangenis van Antwerpen opportuun om opnieuw een wetenschappelijk onderbouwd behoefteonderzoek te organiseren, dit keer op maat van hun gevangenis. Het belangrijkste doel van het onderzoek was dan ook om de actoren van de Vlaamse Gemeenschap in de gevangenis van Antwerpen te ondersteunen bij de ontwikkeling van het hulp- en dienstverleningsaanbod en hen input te bieden voor het onderbouwen van een eigen actieplan.

Om het onderzoek gecoördineerd te laten verlopen, werd een stuurgroep opgericht die bestond uit één tot twee verantwoordelijken uit elk hulp- en dienstverleningsdomein (d.w.z. arbeid, cultuur, (geestelijke) gezondheid, onderwijs, sport en welzijn), de beleidscoördinator van de Vlaamse Gemeenschap en drie medewerkers van de Vrije Universiteit Brussel. Het was vanaf het begin duidelijk dat het succes van het onderzoek afgemeten zou worden aan de mate van deelname van gedetineerden. Het was belangrijk om hun stem te horen, zowel van diegenen die deelnemen aan het hulp- en dienstverleningsaanbod, maar ook van diegenen die niet deelnemen, van diegenen die Nederlands spreken, maar ook van diegenen die geen Nederlands spreken. Om het onderzoek goed te laten verlopen, werden heel wat registers open getrokken: een voorbereidingstijd van anderhalf

jaar waarbij overleg en samenwerking tussen de partners van de Vlaamse Gemeenschap en Justitie de nodige aandacht kregen, mond-aan-mondreclame, een promotiefilm, vragenlijsten in 13 talen, het persoonlijk aanspreken van alle gedetineerden, ... Dit alles resulteerde in oktober 2012 in een grootschalige bevraging van alle gedetineerden en geïnterneerden die op dat moment in de gevangenis van Antwerpen verbleven (N=507, respons=73,4%). Door de bevraging kregen de actoren inzicht in het profiel van de gevangenispopulatie, welke gedetineerden deelnamen aan het aanbod (en welke niet), waardoor gedetineerden gemotiveerd of juist gedemotiveerd werden om deel te nemen en welke noden gedetineerden hadden bij de overgang naar de samenleving. Op basis van deze inzichten kan men aan de slag met het opstellen en uitvoeren van een actieplan zoals voorgeschreven in het nieuwe decreet.

Uit het onderzoek blijkt dat heel wat gedetineerden deelnemen aan de hulp- en dienstverlening:

- 92% neemt deel aan minstens één vorm van hulp- en dienstverlening
- 86% bezoekt de bibliotheek
- 45% doet een beroep op de diensten van de VDAB (niet EU-burgers, illegalen en invaliden kunnen geen beroep doen op deze vorm van dienstverlening en zijn dus niet opgenomen in de cijfers)
- 40% heeft de afgelopen maand gesport buiten de cel
- 29% volgt op het moment van de bevraging of in het verleden een onderwijs-cursus
- 18% is op gesprek geweest bij VAGGA, het centrum voor geestelijke gezondheidszorg
- 10% heeft ooit een vormingscursus van De Rode Antraciet gevolgd.

¹ Het volledige rapport kan men downloaden van http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/welzijnsamenleving/hulpaangedetineerden/publicaties/Documents/db_onderzoeksrapport_behoefteonderzoek_gevangenis_antwerpen.pdf http://www4wvg.vlaanderen.be/wvg/welzijnsamenleving/hulpaangedetineerden/publicaties/Documents/db_onderzoeksrapport_behoefteonderzoek_gevangenis_antwerpen.pdf

Gedetineerden nemen vooral deel om persoonlijke doelen te realiseren (o.a. om een diploma te halen, om te kunnen werken aan de toekomst). Daarnaast is er ook een groep gedetineerden die niet deelneemt. Zij botsen bijvoorbeeld op beperkingen van het aanbod, informatiebarrières of hebben geen behoeften op vlak van hulp- en dienstverlening. Verder blijkt er een nood te zijn inzake het maken van de brug tussen binnen en buiten. Tijdens detentie bereikt de hulp- en dienstverlening een populatie die in het reguliere circuit weinig bereikt wordt. De hulp- en dienstverlening in detentie kan dus gezien worden als een startpunt van waaruit de brug naar de samenleving gemaakt kan worden.

4. Besluit

De hulp- en dienstverlening heeft sinds de invoering van het strategisch plan in 2000 heel wat veranderingen doorgemaakt. Denken we hierbij aan het opstarten van de activiteiten in alle Vlaamse en Brusselse gevangenissen, de professionalisering, de invoering van nieuwe functies zoals beleidscoördinator, organisatieondersteuner, trajectbegeleider, onderwijscoördinator, ... Uitdagingen blijven zich echter voordoen, zoals bijvoorbeeld het uitwerken van een lokaal actieplan. In dit actieplan zal men voldoende aandacht moeten besteden aan samenwerking: het maken van kruisverbanden tussen de verschillende hulp- en dienstverleningsdomeinen, maar ook met justitiële actoren. De gegevens van de bevraging in de gevangenis van Antwerpen bieden daartoe een aanzet, en kunnen de actoren helpen hun actieplan *evidence-based* te onderbouwen, en binnen enkele jaren ook te evalueren.

Referenties

Decreet van 8 maart 2013 betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, *BS* 11 april 2013.

HELLEMANS, A., AERTSEN, I. & GOETHALS, J. (2008). *Externe evaluatie plan hulp -en dienstverlening gedetineerden*. Leuven: LINC, Katholieke Universiteit Leuven.

POLFLIET, K., VANDER LAENEN, F. & ROOSE, R. (2012). Het beleid van de Vlaamse Gemeenschap inzake forensisch welzijnswerk. In R. ROOSE, F. VANDER

LAENEN, I. AERTSEN & L. VAN GARSSE (Eds.), *Handboek Forensisch Welzijnswerk: Ontwikkelingen, beleid, organisatie & praktijk* (p. 105-119). Gent: Academia Press.

TOURNEL, H. & SNACKEN, S. (2009). *Vorming, opleiding en arbeidstoeleiding in zeven Vlaamse gevangenis*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.

VAN HAEGENDOREN, M., LENAERS, S. & VALGAEREN, E. (2001). *De gemeenschap achter de tralies. Onderzoek naar behoeften van gedetineerden aan maatschappelijke hulp- en dienstverlening*. Hasselt: SEIN, Limburg Universitair Centrum.

VLAAMS PARLEMENT (2013). *Ontwerp van decreet betreffende de organisatie van hulp- en dienst-*

verlening aan gedetineerden (No. 1846 (2012-2013)-nr.3).

VLAAMSE REGERING (2000). *Strategisch plan van de Vlaamse Gemeenschap. Missie, krachtlijnen, ambities, strategieën en kritische succesfactoren*. Brussel: Departement welzijn, volksgezondheid en gezin.

VLAAMSE REGERING (2013). *Besluit van de Vlaamse Regering tot uitvoering van hoofdstuk 3 van het decreet van 8 maart betreffende de organisatie van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, 1ste principiële goedkeuring, 25 oktober 2013*. Geraadpleegd op 15 januari 2014, op http://www.wetsmatiging.be/sites/default/files/ria/VR20132510_DOC.1140.pdf.

PENOLOGIE EN VICTIMOLOGIE / PENOLOGY AND VICTIMOLOGY (3)

Het wetsontwerp tot invoering van de probatie als autonome straf

Elli Gilbert^a

^a Assistent/doctoraatsstudent, Leuven Instituut voor Criminologie, KU Leuven (Corresp.: Elli.Gilbert@law.kuleuven.be).

Het wetsontwerp van 8 januari 2014¹ beoogt de invoering van de probatie als autonome straf en kadert binnen de uitbreiding van het strafpenpalet die het Regeerakkoord van 2011 vooropstelt. Binnen de huidige strafwetgeving kan de probatie niet als afzonderlijke straf of maatregel worden opgelegd. Probatievoorwaarden moeten worden verbonden aan een veroordeling met uitstel (*probatie-uitstel*, waarbij de rechter een straf uitspreekt waarvan de tenuitvoerlegging gedurende een zekere proefperiode wordt uitgesteld) of aan een opschorting van de uitspraak (*probatieopschorting*, waarbij de rechter zich beperkt tot de uitspraak over de schuldvraag maar

geen straf oplegt)². Het wetsontwerp behoudt deze vormen van probatie verbonden aan een uitstel of opschorting en combineert dit met de mogelijkheid tot het opleggen van een probatie als autonome straf. Hierbij dienen bijzondere voorwaarden nageleefd te worden (waartoe de rechter aanwijzingen formuleert die door de justitieassistent en de probatiecommissie verder worden uitgewerkt tot een concrete invulling van de straf) gedurende een bepaalde termijn, gaande van zes maanden tot twee jaar. De probatiecommissie ziet toe op de tenuitvoerlegging van de straf en heeft tevens de bevoegdheid de autonome probatiestraf geheel of ten dele op te schorten, nader te omschrijven of aan te passen. Zowel het openbaar ministerie als de veroordeelde kunnen beroep instellen tegen de beslissingen van de probatiecommissie. Indien de autonome probatiestraf niet of slechts gedeeltelijk wordt uitgevoerd, kan een door de rechter voorziene vervangende straf worden opgelegd. De idee om probatie als autonome straf in te voeren is niet nieuw. De Commissie 'Strafuitvoeringsrechtbanken, externe rechtspositie van gedetineerden en straftoemeting' (ook gekend als de Commissie HOLSTERS) stelde deze invoering reeds voor in haar eindrapport (COMMISSIE

---

¹ Kamer van Volksvertegenwoordigers (2014). Wetsontwerp tot invoering van de probatie als autonome straf in het Strafwetboek, tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering, het Gerechtelijk Wetboek en de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie. *Parl. St.* Kamer 2013-2014. DOC 53 3274/001 (8 januari).

² Beide modaliteiten worden geregeld in de *Probatiewet*: Wet 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 17 juli 1964.